

OPVOLGING VAN DE PLANNING VAN DE SCHOOLVOORZIENINGEN

GEBIEDSANALYSE EN PLAATSELIJKE PROBLEMATIEKEN

FEBRUARI 2014

Monitoring van het schoolaanbod	p. 3
Stand van zaken in 2013-2014	p. 5
Impact van de demografische evolutie op het plaatsentekort.....	p. 13
Moeilijkheden bij de uitvoering van projecten	p. 17
Kwaliteit van de infrastructuur.....	p. 20
Ongelijke verdeling van scholen: secundair onderwijs	p. 21
Besluiten	p. 22

Het Agentschap zal de opvolgingsnota regelmatig bijwerken met de elementen die worden aangebracht door de spelers die bij de redactie ervan betrokken zijn.

Raadpleeg regelmatig de website van het ATO:

[http://www.adt-ato.irisnet.be/nl/stadsuitdagingen/
analyse-van-de-afstemming-tussen-vraag-en-aanbod/scholen](http://www.adt-ato.irisnet.be/nl/stadsuitdagingen/analyse-van-de-afstemming-tussen-vraag-en-aanbod/scholen)

Deze nota wordt gepubliceerd door:

Koningsstraat 2-4 [BIP], B-1000 Brussel – T. 02 563 63 00 – F. 02 563 63 20

contact@adt.irisnet.be – www.adt-ato.irisnet.be

Coördinatie en redactie: Annabelle Guérin, Lise Nakhlé, Frédéric Raynaud, Dirk Van de Putte

Data en cartografie: Michel Breton

Coördinatie communicatie: Caroline Piersotte

Verantwoordelijke uitgever: Luc Maufroy, Koningsstraat 2-4, B-1000 Brussel

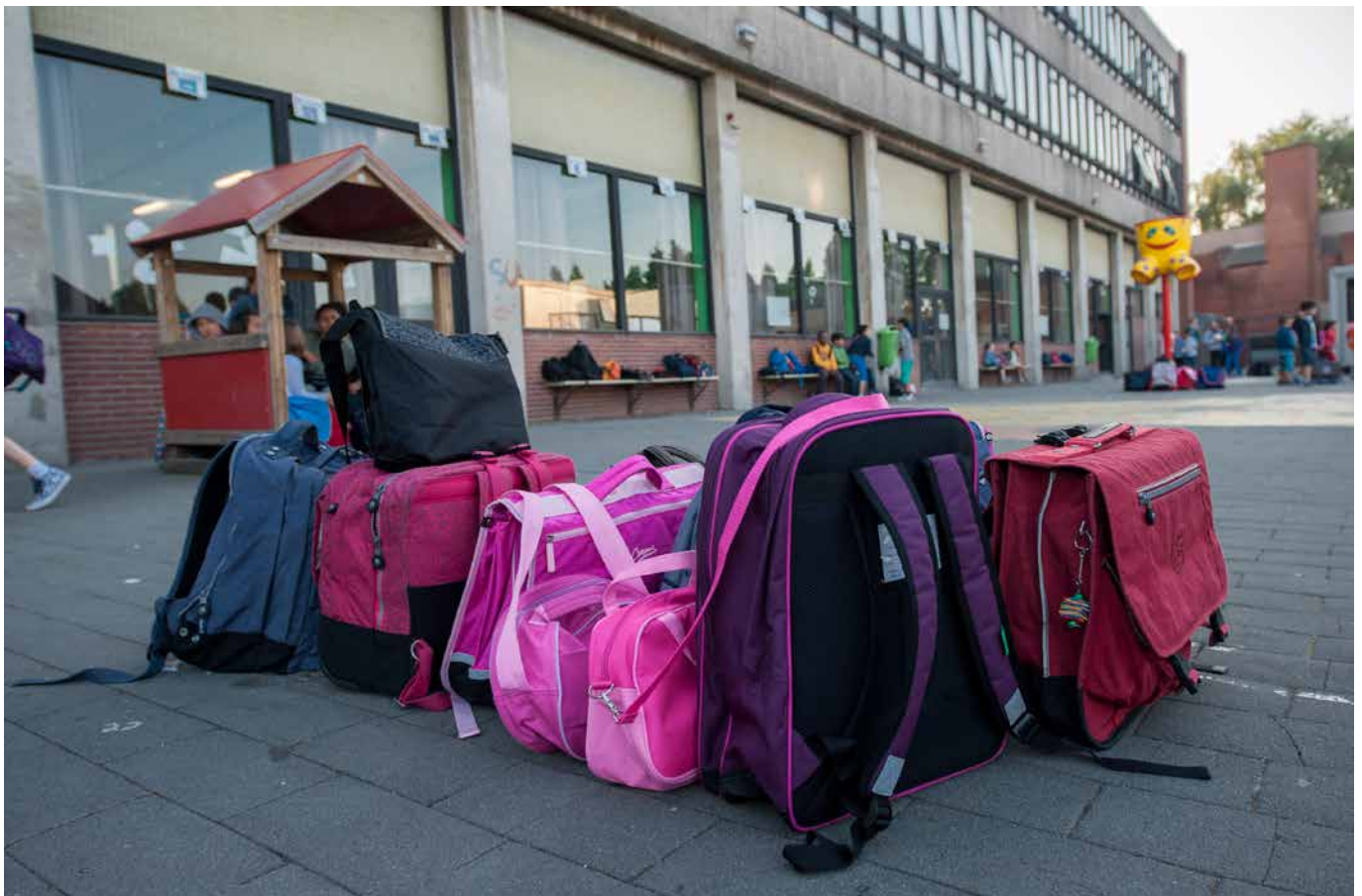
Fotocredits: ADT/Reporters / Design by kaligram

MONITORING VAN HET SCHOOLAANBOD

Het ATO heeft van de regering de opdracht gekregen om een **'Monitoring van het schoolaanbod' in het Brussels Gewest op te stellen**. Deze monitoring is bedoeld om snel te kunnen reageren op de bevolkingsgroei door het verband te leggen tussen het tekort aan schoolplaatsen, het geplande aantal plaatsen, de prioritaire investeringszones voor het creëren van plaatsen en nieuwe projectontwikkelingen.

De Monitoring van het schoolaanbod heeft een tweeledig doel:

- > inventarisatie van de projecten voor **de renovatie en de bouw van scholen** in samenwerking met de gewestelijke administraties: Directie Stedenbouw, Openbare Aanbestedingen, Gesubsidieerde Werken en Directie Stadsvernieuwing. Die inventarisatie gebeurt door middel van een **gedeelde database**, waarin alle projecten op kwantitatieve en territoriale wijze worden ontsloten;
- > **permanente verslaggeving van de stand van zaken aan de inrichtende en subsidiërende machten**, om hen ertoe aan te zetten om schoolplaatsen te plannen op het Brussels grondgebied, **op basis van de resultaten van de territoriale analyses**.

Van mei tot oktober 2013 had **het ATO ontmoetingen met verschillende inrichtende machten van het onderwijs of hun vertegenwoordigers**.

De ontmoetingen met de gemeenten lieten toe om meer specifiek de plaatselijke uitdagingen te behandelen: naast de nood aan schoolplaatsen en het beschikbare vastgoed hebben hun vertegenwoordigers een aantal probleemstellingen naar voor geschoven die van dicht of van ver hebben te maken met het aanbod of de nood aan schoolplaatsen (wachlijsten, stedenbouwkundige knelpunten, bereikbaarheid, enz).

Deze ontmoetingen hadden de volgende doelstellingen:

- > actualiseren van de cijfers over het tekort en de planning van schoolplaatsen;
- > actualiseren van het 'Kadaster van beschikbaar vastgoed' uit 2011 om scholen in onder te brengen;
- > verfijnen van de territoriale analyse met contextuele elementen en verzamelen van informatie over de moeilijkheden die het onderwijs ondervindt bij de planning van schoolplaatsen;
- > leggen van duurzame contacten, met name met de gemeenten en een permanente opvolging met de inrichtende en subsidiërende machten.

Naast deze ontmoetingen had het **ATO gesprekken met een groot aantal andere publieke en private actoren uit het onderwijs**:

- > kabinetten van het Brussels Gewest (kabinet van de minister-president), van de Federatie Wallonië-Brussel – FWB (ministers van Onderwijs en Schoolgebouwen) en van de Vlaamse Gemeenschap – VG (minister van Onderwijs);
- > Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA);
- > Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC);
- > gewestelijke instellingen: Impulse, CityDev;
- > Secrétariat général à l'enseignement catholique (SEGEC);
- > Commission Consultative Formation Emploi Enseignement (CCFEE);
- > Pôle de compétences TIC van de FWB – ETNIC;
- > Brussels Informatie Documentatie en Onderzoekscentrum (BRIO).

Het ATO neemt deel aan de taskforce 'Brusselse demografie' waarin de Federatie Wallonië-Brussel en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zitting hebben. Het ATO is lid van een tweede taskforce van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Cocof, Waals Gewest en de FWB om de contacten en de verspreiding van informatie tussen de verschillende overheidsniveaus te garanderen en om de vinger aan de pols te houden van de evolutie van het tekort en de planning van schoolplaatsen.

Deze opvolgingsnota¹ is een **synthese van de elementen die werden verzameld tijdens de gesprekken van het ATO met de inrichtende machten en met de andere 'onderwijsactoren'**.

De nota biedt **een overzicht van de moeilijkheden die de inrichtende machten ondervinden bij het creëren van schoolplaatsen en doet enkele voorstellen om de planning van schoolplaatsen op het Brussels grondgebied te verbeteren**.

¹ Het ATO publiceerde een oriëntatienota over het tekort aan schoolplaatsen in 2012: 'Oriëntatienota voor de planning van basis- en secundaire scholen. Dit document kan worden gedownload op <http://www.adt-ato.be/nl/stadsuitdagingen/analyse-van-de-afstemming-tussen-vraag-en-aanbod/scholen>. Deze nota bespreekt onder andere de prioritaire interventiezone voor het creëren van schoolplaatsen.

STAND VAN ZAKEN (2013 – 2014)

Over het algemeen kunnen we stellen dat er sinds 2010 **een echte bewustwording heeft plaatsgevonden van de demografische uitdaging waar het Gewest voor staat en de repercussies daarvan op het aantal benodigde schoolplaatsen en op de kwaliteit van het onderwijs** (zie de vele initiatieven om plaatsen te creëren tijdens deze legislatuur). Hoewel er nog veel inspanningen nodig zijn, zien we vandaag toch dat de **onderwijsactoren zich mobiliseren rond een gemeenschappelijk streven naar goede samenwerking**.

Het Brussels Gewest neemt een uitzonderlijke plaats in binnen het onderwijs vanwege zijn statuut als hoofdstad en zijn internationale aantrekkingskracht, maar ook als gevolg van de communautaire aspecten (tweetalig gewest).

Daarnaast kenmerkt het Gewest zich door een grote sociale kloof in het onderwijs: de scholen van de meest kansarme wijken hebben regelmatig een slechte naam. Weinig ouders (ongeacht hun sociale milieu) zullen hun kinderen daar uit eigen wil naartoe sturen. Voor ouders die op zoek gaan naar een betere school lijkt een 'grote' mobiliteit geen obstakel.

Overzicht van de gecreëerde of geplande schoolplaatsen op het Brussels grondgebied sinds 2010 (januari 2014)

Gemeente	Gecreëerde plaatsen in het basisonderwijs		Gecreëerde plaatsen in het secundair onderwijs		Nog niet uitge-splitste plaatsen	Totaal per gemeente
	FR	NL	FR	NL ²	FR	
Anderlecht	1.765	617	500	700		3.582
Auderghem			550			550
Berchem	960					960
Brussel	2.388	1.695	1.010			5.093
Etterbeek		222	90		576	888
Evere	821	240				1.061
Vorst	708				35	743
Ganshoren	746	80				826
Elsene	370					370
Jette	722	432				1.154
Koekelberg		200				200
Molenbeek	1.825	493	350			2.668
Sint-Gillis	884	212				1.096
Sint-Joost	150		140			290
Schaarbeek	1.651	776	60			2.487
Ukkel		92				92
Watermaal-Bosvoorde	24	22				46
Sint-Lambrechts-Woluwe	160		470			630
Sint-Pieters-Woluwe	50	80				130
Totaal per niveau	13.224	5.161	3.170	700	611	22.866
	18.385		3.870			

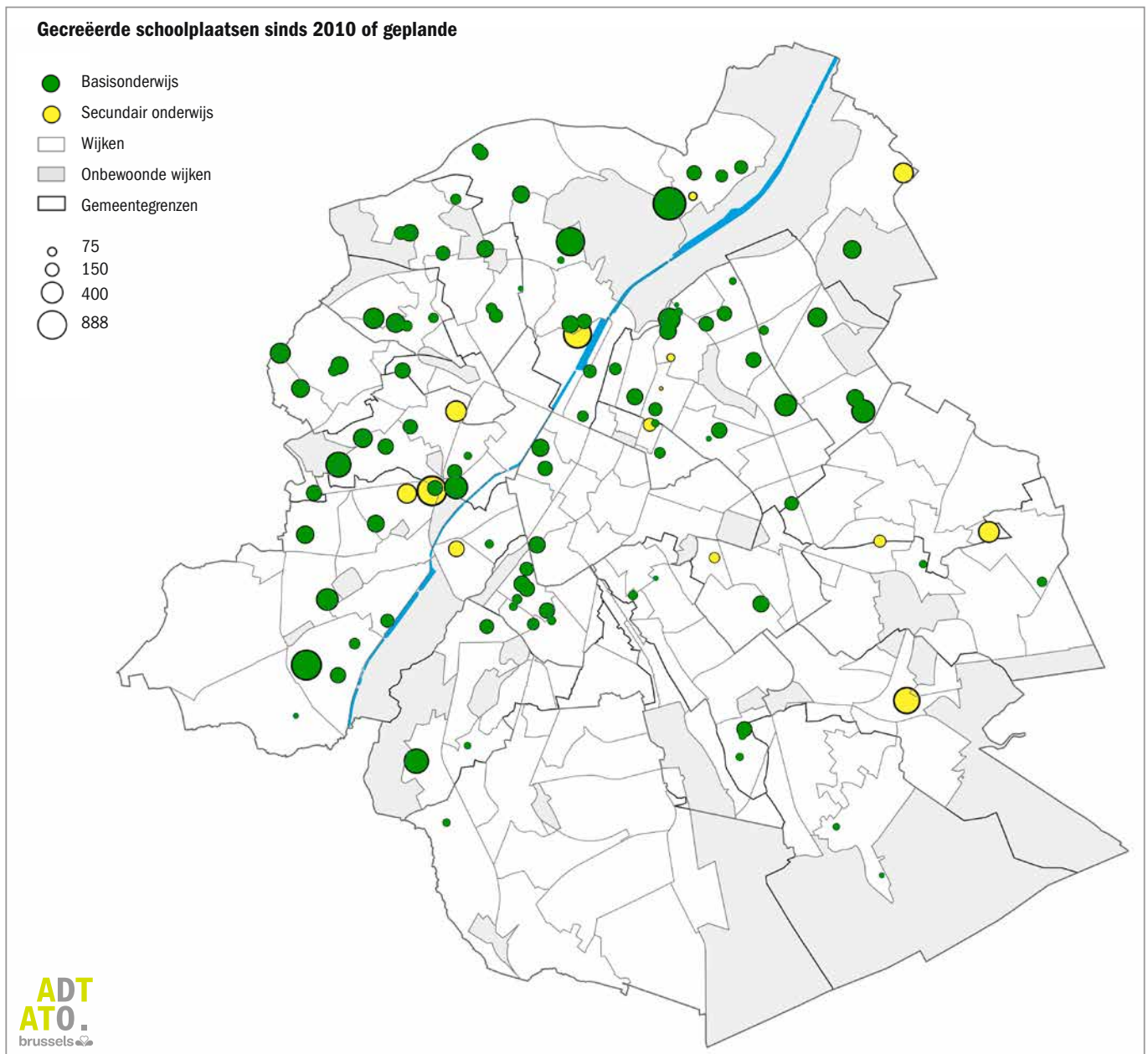
In totaal zijn er **22.866³** plaatsen gecreëerd of gepland op het gewestelijk grondgebied in de periode 2010-2020.

De **18.385** gecreëerde of geplande plaatsen in het **basisonderwijs** zijn verdeeld over **96** vestigingen.

De **3.870** gecreëerde of geplande plaatsen in het **secundair onderwijs** zijn verdeeld over **14** vestigingen.

² De Vlaamse Gemeenschap gaf voorrang aan de oprichting van klassen voor het basisonderwijs.

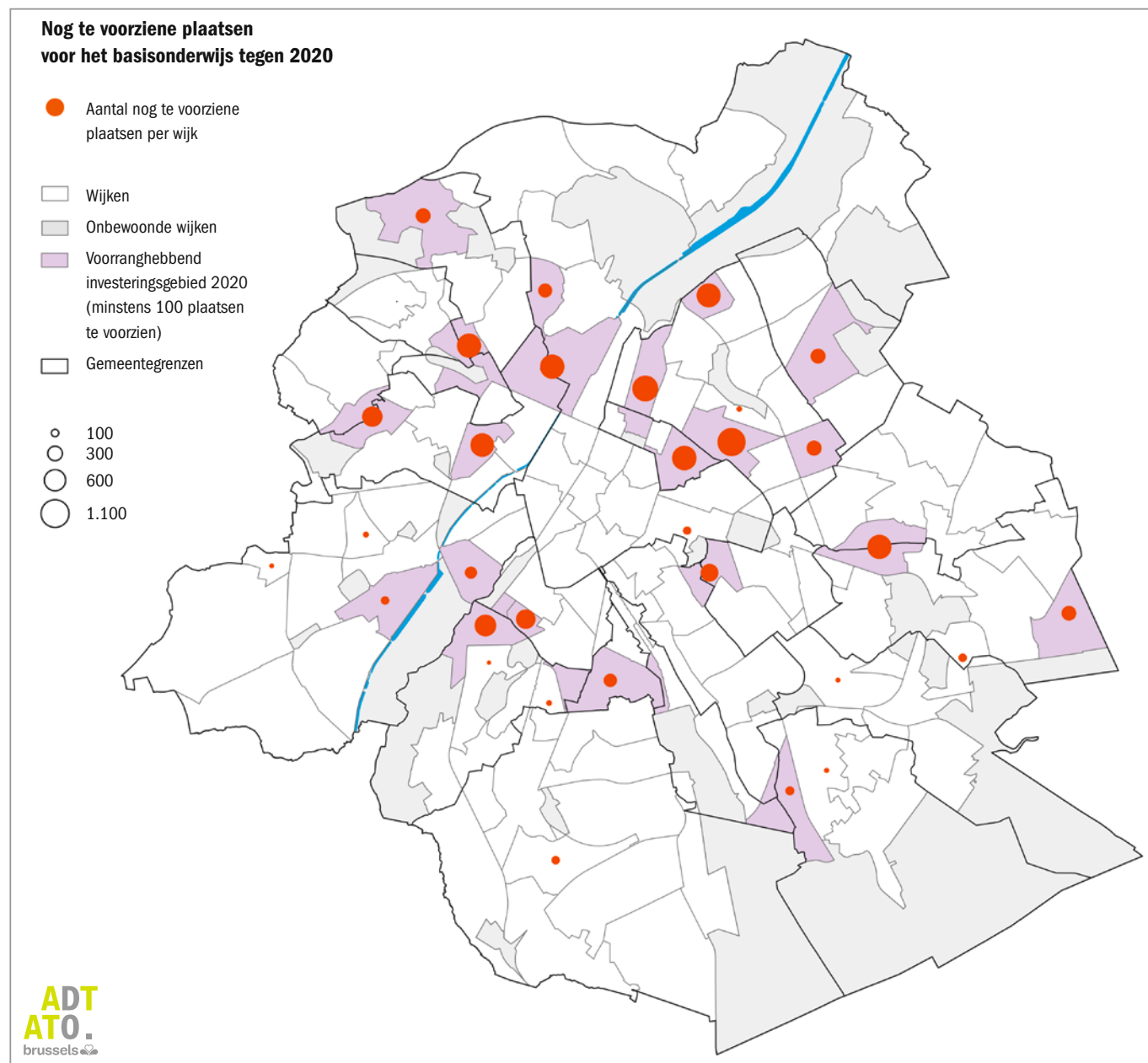
³ In de oriëntatienota van november 2012 is sprake van het creëren van 13.000 plaatsen. Twee jaar later zijn er 22.866 plaatsen (+ 9.866) gecreëerd. Dat bevestigt de bewustwording van de inrichtende machten.

Daarbij komen **bijna 7.082 geplande plaatsen door projecten die de gemeenten hebben doorgegeven en die in 2020 gerealiseerd kunnen worden**. Doorgaans wachten deze projecten doorgaans op subsidies, zijn in de onderzoeksfase of wachten op de aankoop van een terrein.

Het creëren van nieuwe plaatsen verloopt tot nu toe op een aantal manieren:

- > herbestemming van bestaande ruimtes (dakverdiepingen, woonruimtes);
- > installeren van modulaire klassen;
- > bouw van uitbreidingen aan bestaande structuren;
- > bouw van nieuwe scholen met een laag energieverbruik.

De 'prioritaire investeringszone' voor 2020 vertaalt de noodzaak van een meer gelijke verdeling van het aanbod tussen de wijken en de gemeenten⁴. Deze zone, die ook al voorkwam in de eerste oriëntatienota, werd bijgewerkt, waarbij rekening werd gehouden met de geplande of gecreëerde plaatsen sinds de publicatie daarvan in 2012.

⁴ Deze verdeling is gedefinieerd op de berekening van een zo groot mogelijke impact van de plaatsverdeling op het territoriale evenwicht (d.w.z. het overdragen van de plaatsen naar een wijk met een tekort vanuit een naburige wijk met voldoende plaatsen). Er werd gerekend met de bestaande tekorten en de demografische projecties op wijkniveau, dus het aantal ontbrekende plaatsen in 2020 wanneer niet wordt ingegrepen. Daarbij ging het om de relatieve opvangcapaciteit per wijk (de verhouding plaats/kind) en niet om het totale aantal ontbrekende plaatsen in een absoluut cijfer.

Van de 30.000 plaatsen (demografische projectie – BISA 2010) die gecreëerd moeten worden tussen 2010 en 2020 in het basisonderwijs (om de bevolkingsgroei op te vangen), zijn er 18.100 plaatsen al gepland of gecreëerd. De overige 11.900 plaatsen worden dus hoofdzakelijk verdeeld over deze ‘prioritaire zone’. Die bestaat uit **23 wijken waarin het aantal plaatsen dat nog gepland moet worden gelijk is aan of hoger dan 100 plaatsen** (tot 1.100 plaatsen).

Het aantal prioritaire wijken is verminderd ten opzichte van de kaart die werd opgenomen in de eerste oriëntatienota. Dit wordt verklaard door het tussentijds creëren of plannen van nieuwe plaatsen, vooral in de prioritaire zones (het noorden en het westen van het gewest)⁵. Buiten deze zones zijn er nog sommige wijken met een (bestaand of toekomstig) tekort aan schoolplaatsen, bijvoorbeeld als gevolg van grootschalige woonprojecten.

De ‘prioritaire investeringszone’ is op een theoretische manier gedefinieerd. Met sommige realiteiten op het terrein kon geen rekening worden gehouden. Ook wijken met scholen die een hogere vraag dan het aantal beschikbare plaatsen kennen, zijn niet opgenomen in de zone. De druk die deze scholen voelen is vaak het gevolg van de bekendheid van de school of van een groot tekort aan plaatsen in de naburige wijken. De ‘prioritaire zone’ brengt deze ongelijkheden aan het licht en is vooral bedoeld als een instrument om het territoriale evenwicht te herstellen (op gewestelijke schaal). Dat overstijgt het lokale niveau.

Actualisering van de mogelijke locaties voor scholen

Het ‘Kadaster van beschikbaar vastgoed voor scholen’ uit 2011 **werd bijgewerkt na gesprekken met de diverse diensten van de 19 Brusselse gemeenten: onderwijs, stedenbouw, openbare werken...**

Van de 138 locaties die in 2011 werden geïnventariseerd blijven er nog 60 over, met inbegrip van de locaties in strategische gebieden. Na gesprekken met de gemeenten werden 32 nieuwe locaties geïdentificeerd.

Eind 2013 was er een totaal van 92 locaties die mogelijk gebruikt kunnen worden voor scholen⁶.

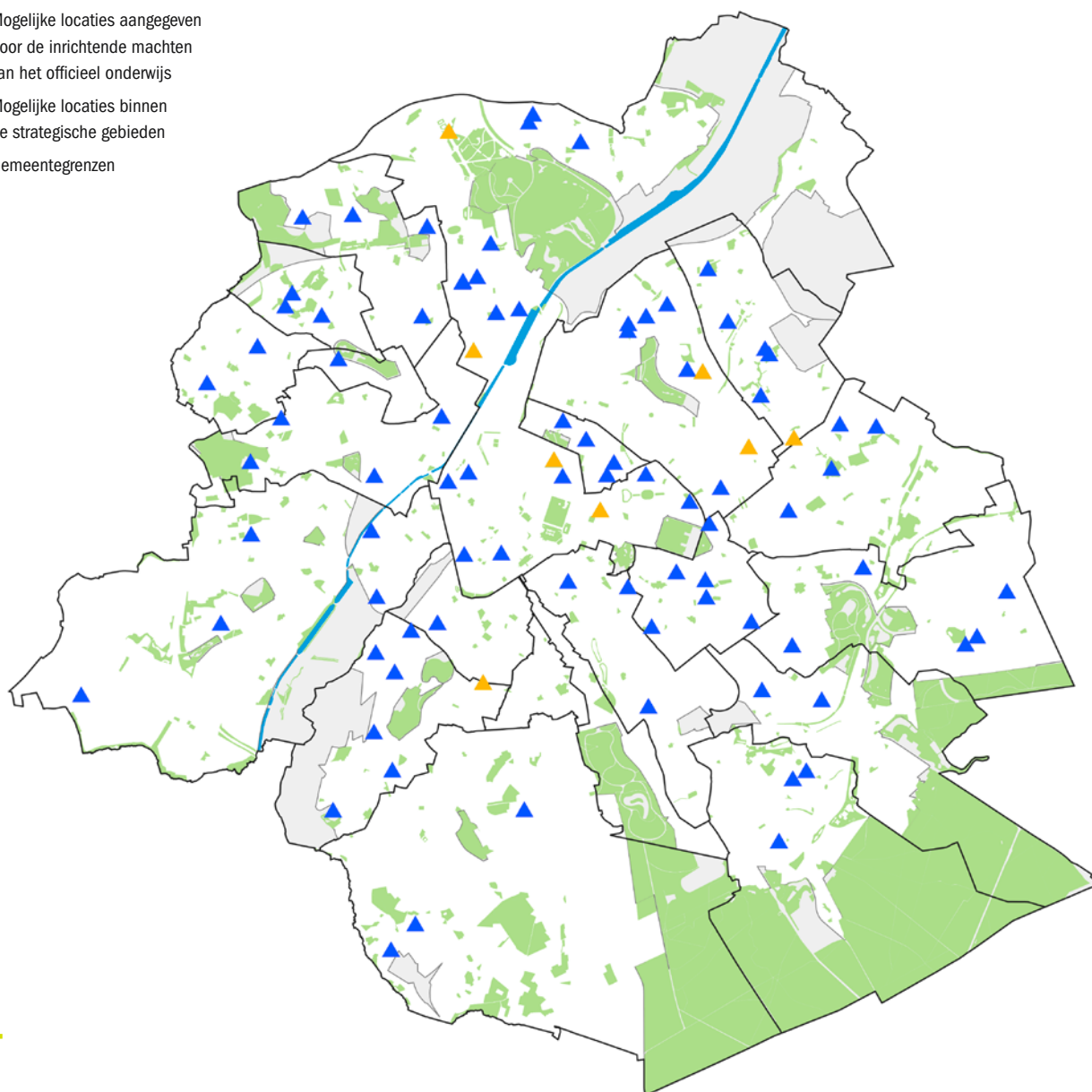
De locaties die niet meer in het kadaster staan, zijn merendeels al gebruikt voor het onderbrengen van een school. Andere locaties blijken niet meer geschikt of zijn gebruikt voor andere activiteiten, zoals kinderopvang, administratieve diensten, kantoren, woningen...

⁵ De hier gepresenteerde cijfers houden geen rekening met de projectoproepen uit het recente ‘Plan écoles’ van de FWB (modulaire klassen op wielen, ‘vaste’ modulaire klassen en renovatie om nieuwe plaatsen te creëren), waarvan de besluiten worden verwacht in het tweede kwartaal van 2014.

⁶ Het kadaster werd geactualiseerd op basis van de ontmoetingen die het ATO had met de gemeenten. Maar er zijn nog stedenbouwkundige berekeningen nodig om precies te bepalen welke oppervlakte beschikbaar is voor het creëren van schoolplaatsen.

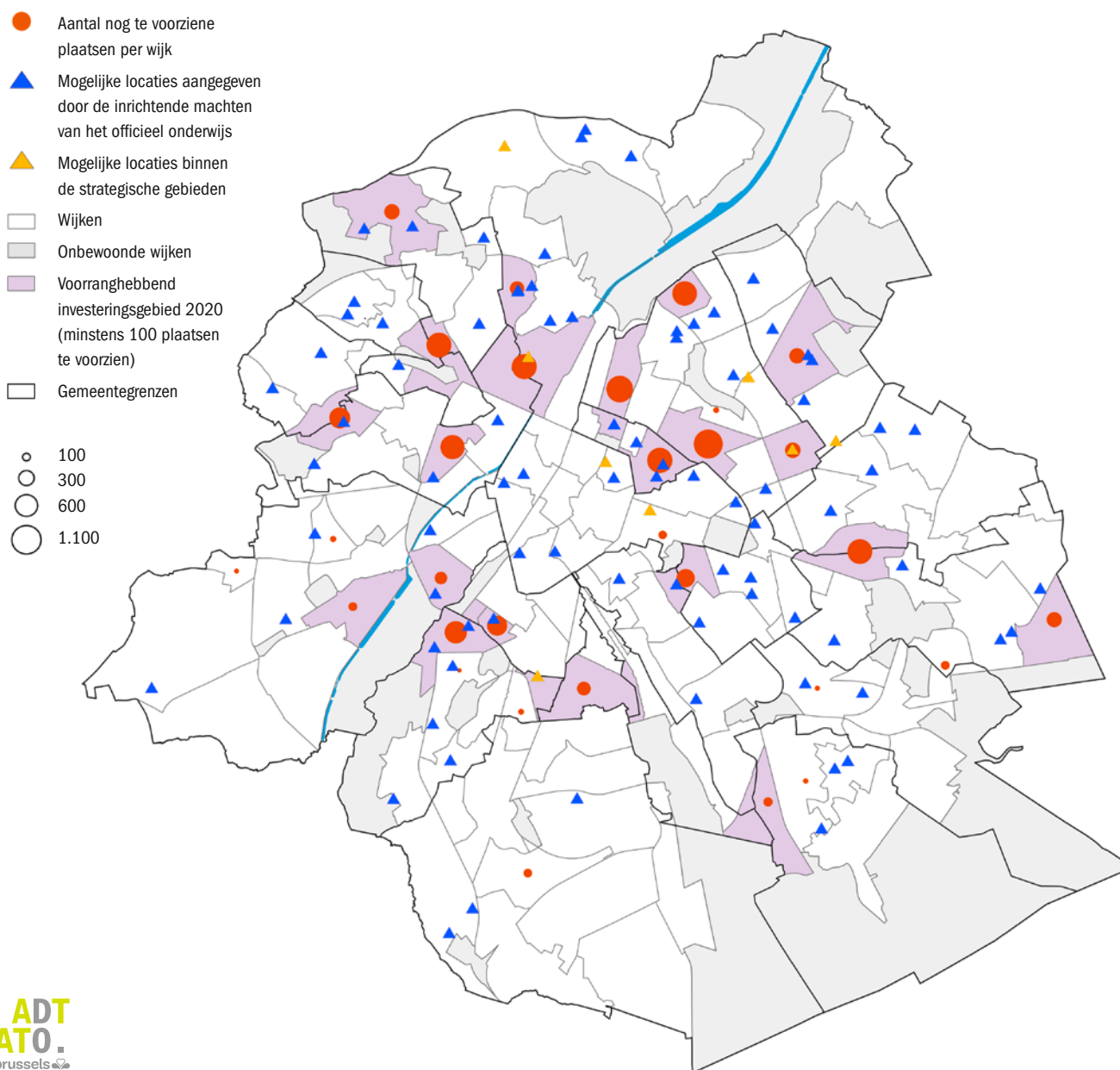
Mogelijke locaties voor de nog te voorziene plaatsen

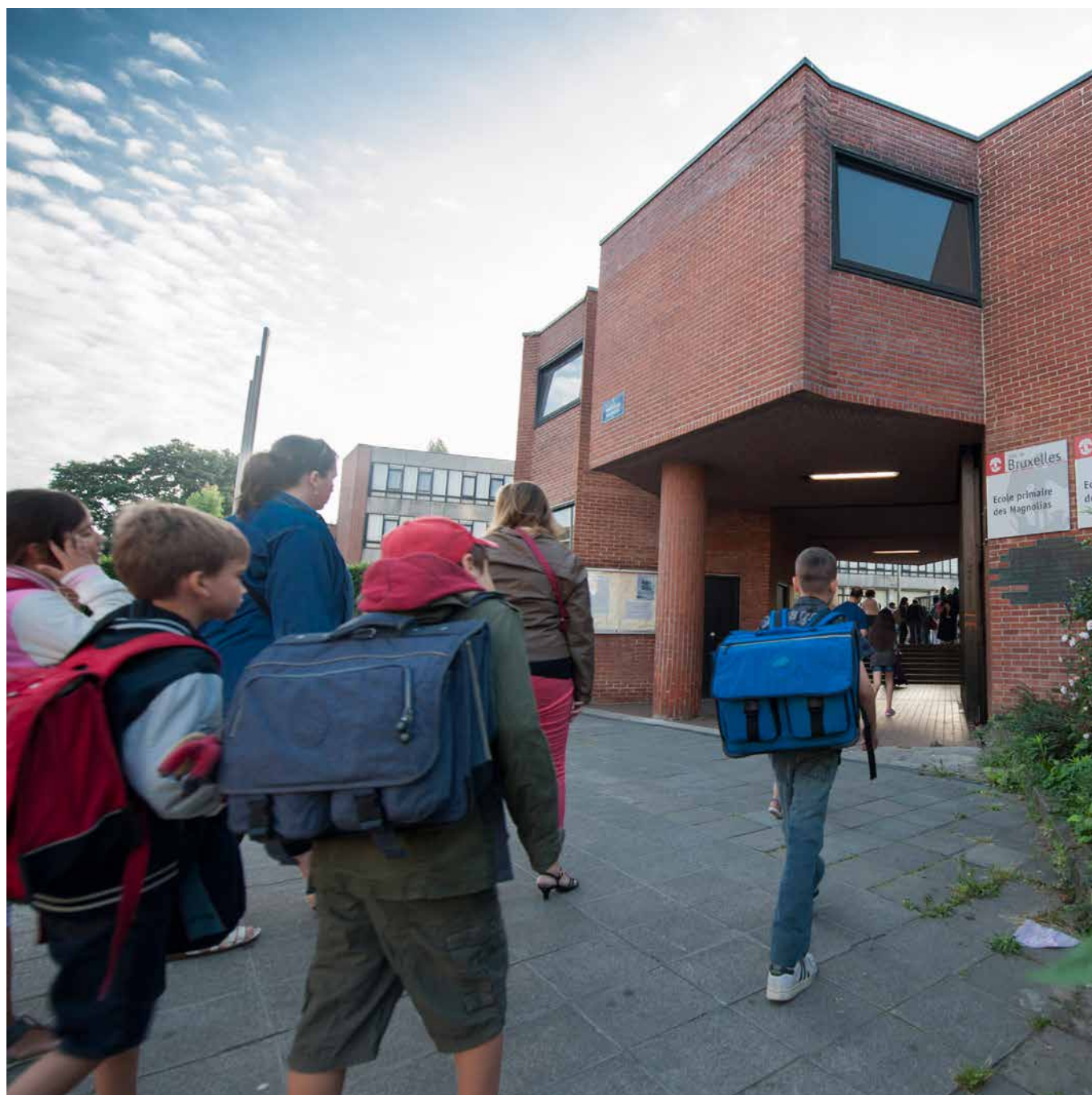
- Mogelijke locaties aangegeven door de inrichtende machten van het officieel onderwijs
- Mogelijke locaties binnen de strategische gebieden
- Gemeentegrenzen

Synthese van het plaatsentekort per wijk en de mogelijke locaties voor het creëren van plaatsen

Nog te voorziene plaatsen voor het basisonderwijs tegen 2020 en mogelijke locaties

IMPACT VAN DE DEMOGRAFISCHE EVOLUTIE OP HET PLAATSENTEKORT

De ontmoette personen hebben de volgende vaststellingen en voorstellen geformuleerd:

Het plaatsentekort is geen recent fenomeen. Alle netten in het Franstalig en het Nederlandstalig onderwijs hebben al sinds 2010 te maken met deze situatie en die geldt voor haast heel het gewestelijk grondgebied.

In 2013 kwamen er **steeds meer wachtlijsten voor het gemeentelijk onderwijs (met name in het basisonderwijs)** op het gewestelijk grondgebied. Het aantal ingeschreven leerlingen neemt continu toe, terwijl de meervoudige inschrijvingen het tellen van de aantal benodigde plaatsen bemoeilijkt.

Voorstel:

De oprichting van een 'uniek loket' zou dit probleem kunnen aanpakken (naar het voorbeeld van wat de OVM's (Openbare Vastgoedmaatschappijen) doen voor de sociale huisvesting).

Zo is er een groot verschil tussen het aantal 'reglementaire' plaatsen en de 'reële' plaatsen, dat wil zeggen het werkelijke aantal kinderen aan het begin van het schooljaar. In het onderwijs van de FWB⁷, overschrijden veel scholen de normen voor het toegestane aantal kinderen per klas.

Voorstel:

De jaarlijkse telling van het aantal kinderen uitvoeren volgens de werkelijk ingenomen schoolplaatsen en niet volgens het aantal ingeschreven kinderen per school. Dat impliceert dat een gemeenschappelijke methode gedefinieerd moet worden voor de verschillende netten⁸.

Uit een analyse van de ingezamelde gegevens (oktober 2013) bij de inrichtende machten van de verschillende netten van de FWB blijkt dat 3.438 klassen in de lagere school maximaal 24 leerlingen hebben (waarvan 86% van de klassen in het 1e en 2e leerjaar en 83% van de klassen van het 3e tot 6e leerjaar). Daarvan heeft 37,5% van de klassen van het 1e en 2e leerjaar maximaal 20 leerlingen en 48% tussen 21 en 24 leerlingen. **Sommige scholen hebben dus nog marge in het aantal beschikbare plaatsen per klas.** Bij deze vaststelling moeten we echter rekening houden met de territoriale verdeling van deze scholen (de scholen met een lage verzadigingsgraad bevinden zich vooral in de wijken met een lagere bevolkingsdruk) en met het verband tussen het aantal kinderen per klas en het pedagogische project.

Voorstel:

Rekening houdend met het pedagogische project van elke instelling een **minimumaantal kinderen per klas** bepalen (er bestaat momenteel een maximaal aantal kinderen per klas, maar geen minimumaantal)⁹. Scholen die het minimumaantal niet bereikt hebben kunnen worden opgenomen op een lijst van beschikbare plaatsen per wijk en per onderwijsniveau.

⁷ In het Nederlandstalig onderwijs is er geen maximum norm per klas. Elke school bepaalt volledig zelf haar capaciteit.

⁸ Een studie van Rudi Janssens legt de verzadiging van een school op 95% van de bezettingsgraad van een klas. Deze definitie wordt onder andere gebruikt door het BISA. Zie Janssens R. (2009), 'Onderzoek naar de capaciteit van het Nederlandstalig basisonderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest', BRIO, Vlaamse Gemeenschapscommissie, 204 p. <http://www.briobrusseel.be/assets/onderzoeksprojecten/eindrapportcapaciteitbo.pdf>.

⁹ Op dit moment wordt het aantal kinderen per klas van geval tot geval bepaald door de directie, afhankelijk van het pedagogische project van de school en rekening houdend met het maximaal aantal dat per decreet is vastgelegd, waarvan eventueel kan worden afgeweken.

Het aantal kinderen die verplicht naar school moeten (vanaf 6 jaar), maar die niet zijn ingeschreven in een school, is slecht bekend in Brussel. Deze situatie gaat voorbij aan een aantal kinderen die geen 'klassiek onderwijsparcours' volgen of die geen onderwijsparcours doorlopen. Dat kan in de nabije toekomst de integratie van deze kinderen in het maatschappelijke leven bemoeilijken.

Voorstel:

In het kader van de Monitoring van het schoolaanbod zal **het ATO de reële capaciteit van de Brusselse scholen territoriaal analyseren** via de coördinatie op het niveau van de FWB voor de Franstalige scholen en via de gegevens van de VG voor de Nederlandstalige scholen.

Daarnaast moet de reële capaciteit van de gebouwen (woonruimtes, dakverdiepingen...) gekend zijn om de infrastructuur optimaal te benutten en nieuwe plaatsen te kunnen creëren.

De gemeenten in de tweede kroon worden geconfronteerd met een toenemend aantal leerlingen die afkomstig zijn uit naburige grondgebieden (Waals-Brabant en Wallonië): gemiddeld 15 tot 30% van de leerlingen die afkomstig zijn uit gemeenten die grenzen aan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gaan naar een Brusselse school.

Gemeenten die in 2013 in principe konden ingaan op de vraag naar schoolplaatsen en leerlingen uit Brusselse gemeenten of van buiten Brussel konden opvangen, worden nu geconfronteerd met een stijgende druk op hun school en beginnen het moeilijk te krijgen om deze vraag te beantwoorden.

Dat kan worden verklaard door meerdere factoren:

- > goede bereikbaarheid met het openbaar vervoer (centrum-rand);
- > goede verbinding via de weg;
- > goede reputatie van de scholen (vooral de scholen in het oosten);
- > gespecialiseerd onderwijs: op het gebied van taal (taalbadonderwijs) of een actieve methode (dit onderwijs is heel verschillend van het klassieke onderwijs, omdat het ernaar streeft om de leerlingen meer autonoom te maken en hun eigen leerproces te laten beheersen). Franstalige leerlingen die geen school vinden in de gemeenten met taalfaciliteiten schrijven zich in in de Brusselse scholen, waardoor de druk op de vraag naar schoolplaatsen op het Brusselse grondgebied nog stijgt);
- > pedagogisch project dat het aantal kinderen per klas beperkt.

Voorstel:

In de territoriale analyses en strategieën meer rekening houden met leerlingen die buiten het Brussels Gewest wonen en die naar een school in Brussel gaan en omgekeerd met de Brusselse leerlingen die in het ommeland school lopen. Het schoolbezoek en de vraag naar schoolplaatsen moet worden geanalyseerd op grootstedelijke schaal.

Diverse wijken hebben tot nu toe in theorie geen groot tekort aan schoolplaatsen, maar **ondervinden problemen in het schoolaanbod als gevolg van grote vastgoedprojecten** (waarmee tot nu toe geen rekening werd gehouden bij de berekening van het tekort): de komst van nieuwe gezinnen naar de wijk heeft uiteraard een impact op de behoefte aan schoolplaatsen. Nieuwe vastgoedprojecten gaan niet altijd samen met het creëren van nieuwe voorzieningen, met name de oprichting van nieuwe scholen.

Om de oververzadiging van de kleuterscholen te verminderen, **overwegen sommige gemeenten om kinderen van 2,5 jaar niet meer te ontvangen en door te verwijzen naar de kinderopvang**. Deze oplossing is problematisch. Enerzijds mag een school, reglementair gezien, een kind enkel weigeren als zij vol is en niet op basis van leeftijd. Anderzijds komt hierdoor nog meer druk te liggen op de kinderopvangstructuren en zal de socialisatie van kinderen vanaf de jongste leeftijd hierdoor achterstand oplopen.

Daarnaast kent de analyse van de beschikbare plaatsen in het kleuteronderwijs een bijkomende moeilijkheid, omdat de kinderen het hele jaar door starten (wanneer ze 2,5 jaar zijn). Omdat de telling van de kinderen die in het tweede semester starten in het kleuteronderwijs pas later wordt uitgevoerd, is het heel moeilijk om te weten hoeveel kinderen naar school gaan in de opvangklas.

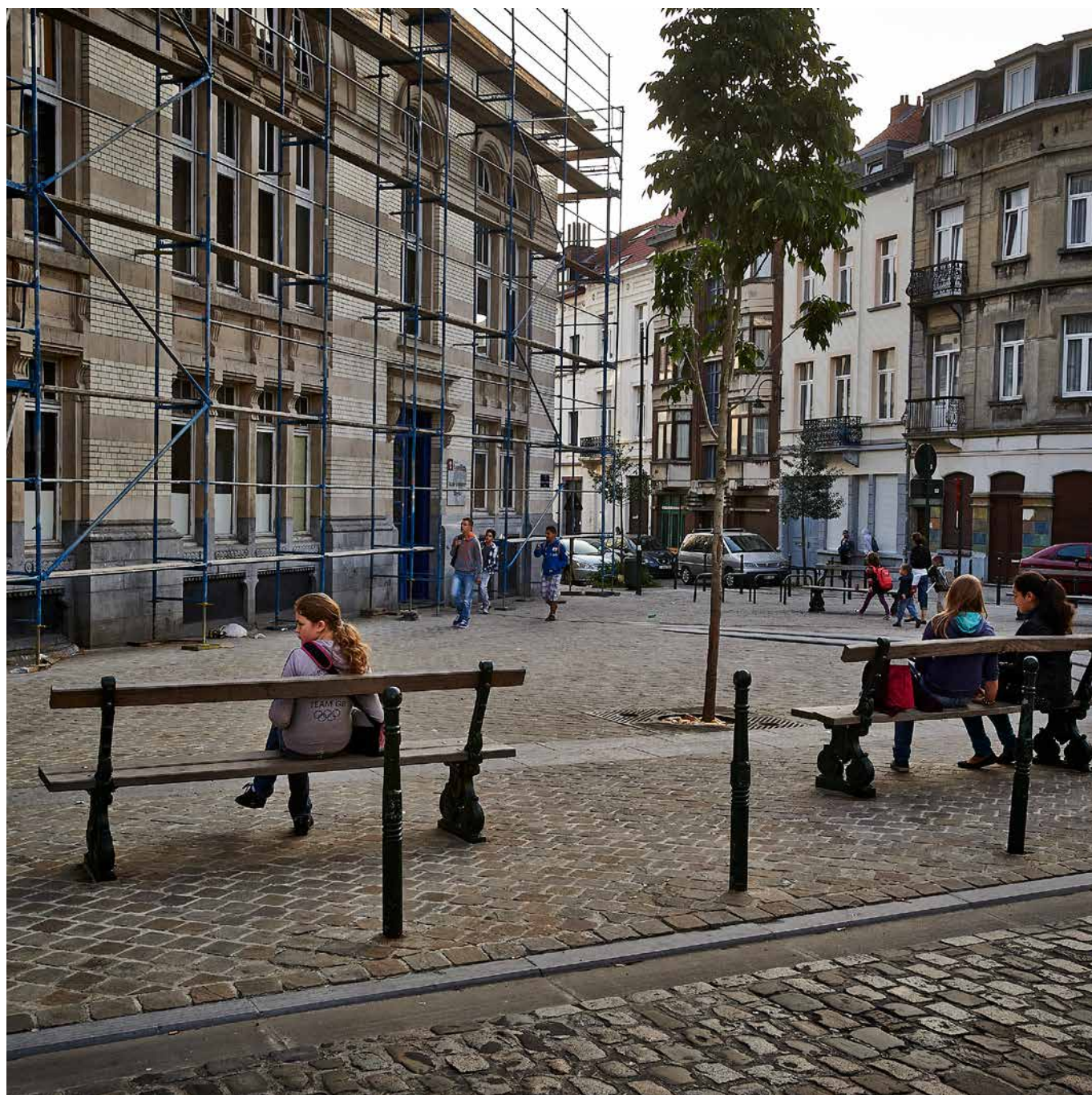
De stijging van het aantal schoolplaatsen vraagt eveneens een groter aantal leerkrachten (terwijl men weet dat 50% van de leerkrachten in Brussel afkomstig is uit de twee andere gewesten¹⁰). Bovendien worden de leerkrachten afgeschrikt door de overvolle klassen. Daardoor heeft de kwaliteit van het onderwijs sterk te lijden onder het hoge verloop van leerkrachten die moeilijk hun draai vinden in het beroep.

Voorstellen¹¹:

- > Het delen van de gegevens bevorderen, waardoor er een betere kennis is van de problemen rond het tekort aan leerkrachten en kaderpersoneel.
- > Meer publiciteit maken voor het beroep van leerkracht (zie de promotiecampagne van Actiris).
- > Investeren in een betere werkomgeving en werkvoorwaarden en meer in het algemeen in de aantrekkelijkheid van de stad, om de groep leerkrachten te stabiliseren.
- > Aanmoedigen creëren voor de leerkrachten en samenwerken met de actoren die de vorming en de tewerkstelling op het gewestelijke grondgebied organiseren, zoals Bruxelles-Formation en Actiris.
- > De schotten tussen de netten weghalen zodat de leerkrachten overgeplaatst kunnen worden (op dit moment kunnen de inrichtende machten geen beroep doen op 'gemeenschapsleerkrachten').

¹⁰ Het BISA leidt een studie naar het tekort aan leerkrachten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (stand van zaken, inschatting van het tekort, aanbevelingen).

¹¹ Deze voorstellen staan gedeeltelijk in het ontwerp van het Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling – GPDO (zie www.gpdo.be).

MOEILIKHEDEN BIJ DE UITVOERING VAN PROJECTEN

De ontmoette personen hebben de volgende vaststellingen en voorstellen geformuleerd:

De meeste gemeenten kunnen de investeringen in scholen niet alleen dragen, zowel op het Frans-talig als het Nederlandstalig vlak. Ook de SeGEC heeft het moeilijk om haar resterende vastgoedreserves te mobiliseren om nieuwe schoolplaatsen te creëren.

Bovendien voldoen sommige gemeenten niet aan de criteria voor de toekenning van subsidies. Zij moeten noodgedwongen schoolplaatsen creëren met eigen middelen, hoewel het vandaag steeds moeilijker wordt om dit engagement te dragen.

De termijnen voor de administratieve procedures voor het creëren of renoveren van scholen zijn te dwingend. Dit leidt tot traagheid van de processen, die vooral te maken heeft met de administratieve procedures en vereisten, zoals de openbare aanbesteding, de stedenbouwkundige vergunning en de milieueffectenrapportages. Vaak is een termijn van 1 tot 2 jaar nodig om een aanvraag in te dienen (door zaken als een onvolledig dossier of het ontbreken van het effectenrapport gaat een aanvraag heen en weer tussen de administratie en de inrichtende macht). Dat kan leiden tot een vertraging ten opzichte van de inschrijving van de subsidie in het budget of omgekeerd een te korte termijn om een project op te tijd te kunnen indienen.

De termijn is evenwel afhankelijk van de keuze voor de infrastructuur: 'modulair' of 'vast'.

Voorstellen:

- > De samenstelling van administratieve dossiers beter coördineren om de haalbaarheid van een project zo snel mogelijk te verzekeren: **het betreft de inrichting van een helpdesk**¹². Deze helpdesk moet een verbindende rol spelen tussen de gemeenten en de andere betrokken administraties¹³.
- > Een 'Gids met goede praktijken' voor het creëren van schoolplaatsen samenstellen (technische aspecten van de bouw van een school in termen van het aantal plaatsen, de minimale oppervlakte van een speelplein, de sanitaire faciliteiten, de refter...).
- > Het mogelijk maken dat scholendossiers met voorrang en op een coherente manier (gezamenlijke doelstelling) worden behandeld, vooral voor modulaire structuren.

In sommige gemeenten is het niet meer mogelijk om nieuwe plaatsen te creëren of modulaire klassen te installeren, al is het maar tijdelijk: **er is bijna geen of zelfs helemaal geen beschikbare grond meer** (vooral in de dichtbebouwde centrumgemeenten) en de mogelijke terreinen zijn niet altijd eigendom van de overheid.

¹² De oprichting van een helpdesk wordt al besproken in de eerste oriëntatienota van het ATO. Die is bedoeld om ondersteuning te geven aan de operationele opdrachtgever van projecten en hulp te bieden bij de planning en de samenstelling van financieringsdossiers.

¹³ Impulse geeft al ondersteuning op het vlak van stedenbouw en geeft advies aan scholen die een bouwvergunning willen aanvragen.

Steeds vaker is afbraak-heropbouw of een ingrijpende renovatie de enige oplossing om de bestaande schoolplaatsen te behouden of nieuwe plaatsen te creëren.

Voorstellen:

- > Grote zones met een voorkeurecht voor scholen creëren (sommige gemeenten maken al gebruik van dit instrument voor vastgoedverwerving) in gebieden met vastgoedontwikkelingen, om de aankoop van terreinen door de overheid te vergemakkelijken en er op termijn een school te kunnen bouwen. Het grootste struikelblok blijft de financiële slagkracht van de gemeenten (die bijna niet meer met eigen middelen investeren). Er moet worden nagedacht over alternatieve financieringsmogelijkheden (bv. via de algemene dotatie aan de gemeenten).
- > Scholen plannen bij de ontwikkeling van grote stedelijke projecten, met voorrang in het kanaalgebied, de wijk van Thurn & Taxis, de wijk van het Weststation, de Zuidwijk, het Reyersgebied en de Europese wijk.
- > Onderzoek doen naar nieuwe mogelijkheden om scholen uit te breiden: klassen in dakverdiepingen, op de begane grond van nieuwe woningen, in private woningprojecten via de stedenbouwkundige lasten, de transformatie van leegstaande kantoren¹⁴...

De verplichting van een inschrijvingsnummer om een nieuwe school te mogen oprichten in het onderwijs van de FWB vertraagt de realisatie van een project: sommige gemeenten hebben geen inschrijvingsnummers meer en wenden zich tot andere gemeenten van de Federatie Wallonië-Brussel die hun beschikbare inschrijvingen willen overdragen.

Nochtans heeft elk net een voldoende aantal inschrijvingsnummers. Tegenwoordig is het blijkbaar gemakkelijker om een inschrijvingsnummer te verkrijgen bij de Conseil de l'Enseignement des Communes et des Provinces – CECP (de instantie die de inschrijvingsnummers verzamelt en uitreikt).

Daarnaast moet de bouw van scholen in de FWB beantwoorden aan een **stedenbouwkundige regel** die verbiedt dat twee scholen worden gebouwd op minder dan **2 km** afstand van elkaar. Deze regel is in het geheel niet aangepast aan de Brusselse context en aan de situatie in een dichtbebouwde stad. Op dit moment kent de FWB uitzonderingen toe voor scholen in Brussel.

Voorstel:

Deze reglementen lijken vandaag verouderd ten opzichte van de urgentie om bijkomende schoolplaatsen te creëren op het Brussels grondgebied en een herziening dringt zich op.

De werking van een grote onderwijsinfrastructuur (+ 600 leerlingen) is veel moeilijker te beheersen.

Voorstel:

Meer aparte scholen bouwen, met een kleiner aantal leerlingen, maar met bijkomend omkaderend personeel.

¹⁴ In dit geval is het vaak de vraag waar de sport- en speelvoorzieningen moeten komen.

Andere factoren maken de concretisering van schoolplannen complex:

- > Sommige nieuwe scholen zijn gepland in een beschermd gebouw of gebied of moeten rekening houden met bijvoorbeeld een beschermde boom, waardoor de uitvoering van de plannen en de financiering van de bouw van de school wordt bemoeilijkt.

Voorstel: er moet meer contact zijn met de bevoegde autoriteiten om de inrichtende machten beter te informeren over de stedenbouwkundige vereisten.

- > De invoering van de passiefnormen kan een echt probleem vormen in termen van kosten en termijnen, terwijl de subsidies niet zijn toegenomen.
- > De scholen kunnen premies krijgen van Leefmilieu Brussel om een betere energie-efficiënte te bereiken. De premies worden echter pas toegekend na de bouw, waarbij soms de school niet meer in aanmerking komt of waarbij de middelen zijn uitgeput afhankelijk van het tijdstip van het jaar waarop de school haar aanvraag doet. Scholen hebben echter nood aan zekerheid wat betreft subsidiëring.

Voorstel: de inrichtende machten moeten beter geïnformeerd zijn over de normen die ze moeten respecteren om eventuele boetes te vermijden. Leefmilieu Brussel zou een van de partners van de helpdesk moeten zijn (zie p.17).

- > Klachten van buurtbewoners, die geen school in de buurt van hun woning willen vanwege de overlast, met name de geluidshinder en de 'mobiliteit' van de leerlingen (meer auto's, ongewenst gedrag, afval...).
- > De bouwnormen die zijn opgenomen in de regelgeving van de twee gemeenschappen zijn slecht gekend. Er bestaan verschillen en de regels zijn niet altijd aangepast aan de lokale context.
- > De kosten zijn sterk afhankelijk van de kenmerken van het terrein: problemen bij de sanering van de bodem, problemen met de stabiliteit van de fundering als gevolg van een sterke toename van het aantal leerlingen...

Voorstel: de gemeenten helpen, vanaf de start van een project (waarvan de meerkosten vaak gedragen moeten worden door de gemeenten), om hun dossiers op te stellen en de vereisten en beschikbare financiële middelen beter in te schatten. Die inschatting moet rekening houden met het creëren van nieuwe schoolplaatsen, maar ook de operationalisering (werking en materiaal) en het creëren van de bijbehorende infrastructuur: sportterreinen/zalen, speelplein, de inrichting van de omgeving van de school (schoolstedenbouw).

KWALITEIT VAN DE INFRASTRUCTUUR

De ontmoette personen hebben de volgende vaststellingen en voorstellen geformuleerd:

Steeds meer scholen bevinden zich in een verouderde staat, die minder goed aangepast is aan de huidige noden van kinderen of die zelfs niet acceptabel is voor het opvangen van kinderen.

Sommige gemeenten besteden een groot deel van hun investeringsbudget (of verhogen hun leningen) om de bestaande scholen te renoveren, zodat zij de leerlingen zo goed mogelijk kunnen opvangen.

Bij ingrijpende renovaties moeten de klassen gedurende periode van de werkzaamheden verhuizen naar een andere locatie.

Voorstel:

Verhoog de budgettaire enveloppen voor renovatiewerken.

In sommige gemeenten **tellen de modulaire klassen niet mee als echte schoolplaatsen** omdat ze slechts tijdelijk zijn. Maar intussen vormen deze wel een groot deel van het huidige aanbod.

Voorstel:

Bij het opstellen van een inventaris van het aantal schoolplaatsen moet ook rekening worden gehouden met kwaliteitsaspecten.

Bovendien **'knabbelen' deze structuren vaak aan de leefruimte van de kinderen binnen de school**: de speelpleinen en de groenvoorzieningen verliezen ruimte. Momenteel is dit type van structuren in sommige gemeenten onmogelijk geworden omdat er niet voldoende ruimte is om ze te plaatsen.

ONGELIJKE VERDELING VAN SCHOLEN: SECUNDAIR ONDERWIJS

De ontmoette personen hebben de volgende vaststellingen en voorstellen geformuleerd:

Alle gemeenten zijn het erover eens dat **de kwantiteit en de kwaliteit van de bestaande secundaire scholen slecht verdeeld** is. Enkele vaststellingen:

- > over het algemeen een te laag aanbod van het eerste jaar secundair van het algemeen onderwijs en zeer slecht verspreid over het gewestelijke grondgebied (sommige gemeenten hebben geen enkele gemeentelijke middelbare school) en een te laag aanbod van het buitengewoon onderwijs;
- > in sommige scholen zien we een specialisatie van het secundair onderwijs, met alleen technische scholen en beroepsscholen, waardoor leerlingen geen plaats vinden in het algemeen secundair onderwijs in de buurt van hun woning;

Bovendien hebben deze scholen vaak te lijden onder het stigma van een 'probleemconcentratie-scholen'.
- > het 'inschrijvingsdecreet' van de FWB is niet aangepast aan de Brusselse realiteit op het vlak van de criteria voor de geografische nabijheid en het bestaande aantal schoolgebouwen: in 2013 waren er nog 1000 plaatsen beschikbaar in het 'secundair', die vaak niet overeenkomen met de gewenste richting van de leerlingen en hun ouders.

Voorstellen:

- > Het aanbod van het (gewoon en buitengewoon) secundair onderwijs reorganiseren binnen het totale Brusselse grondgebied en op een meer evenwichtige manier spreiden.
- > Zorgen voor een werkelijk autonome eerste graad, die is afgescheiden van de andere types van secundair onderwijs, waardoor de keuze voor een ander net daarna gemakkelijker is.
- > Technische en beroepsopleidingen dringend meer aanzien geven, bijvoorbeeld door het aanbod aan te passen aan de Brusselse realiteit (sommige leerlingen gaan naar een technische school in andere gewesten omdat ze niet vinden wat ze zoeken in Brussel). Er moet meer gekeken worden naar de behoefte aan materiaal, die groter is in dit soort opleidingen.

BESLUITEN

Het onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest krijgt te maken met veel specifiek stedelijke kenmerken (dichtbevolkte wijken, problemen met de mobiliteit in andere wijken...) en lokale aspecten (de situatie is in elke gemeente anders, op het grondgebied van één gemeente bestaan stedenbouwkundige en sociaaleconomische verschillen). Als gevolg van deze situatie gaat de overheid anders om met het schoolaanbod in Brussel dan in de rest van België. De specifieke realiteit in Brussel heeft immers een impact op alle onderwijsproblemen (leerkrachten in Brussel houden voor een betere begeleiding van de leerlingen, zorgen voor een onderwijs en een pedagogie van hoge kwaliteit in alle scholen van het Brussels Gewest...).

Als voorbereiding op de besluiten en de planning moet het ATO:

- > een **'Monitoring van het schoolaanbod'** (online tool) ontwikkelen. Hierdoor ontstaat een meer nauwkeurige kennis van de onderwijsbehoeften van wijken en kan sneller gereageerd worden op de evolutie in de vraag naar schoolplaatsen;
- > het verband leggen tussen de problemen en de planning van de plaatsen in het onderwijs en in de **kinderopvang**, zodat de plaatsbehoefte in alle cycli van de kinderen bepaald kan worden (door middel van een territoriale analyse).

Om beter te kunnen ingrijpen in de schoolcontext dient het ATO:

- > de rol van **'helpdesk'** op zich nemen (vgl. met de rol van de 'schoolfacilitator')¹⁵ voor de gemeenten, in coördinatie met alle gewestelijke actoren die betrokken zijn bij het schooldossier. De helpdesk is bedoeld om het opstellen van een administratief dossier beter te coördineren zodat een project binnen een optimale termijn haalbaar is;
- > een **'Gids van goede praktijken'** samenstellen voor het creëren van schoolplaatsen (technische aspecten bij de bouw van een school in termen van aantal plaatsen, vereiste oppervlakte voor het speelplein, sanitaire voorzieningen, refter...);
- > een grondigere analyse maken van het concept van **'schoolstedenbouw'** en van nieuwe modellen voor schoolvoorzieningen, zodat de haalbaarheid daarvan op het Brussels grondgebied onderzocht kan worden.

Daarna moet dit beleid worden gepromoot binnen het onderwijsgebied¹⁶. De geplande scholen moeten beter geïntegreerd zijn in het ruimtelijkeordeningsbeleid van een gebied (huisvesting, mobiliteit, stadsvernieuwing...), zodat de school wordt bekeken binnen zijn stedelijke omgeving. Zoals opgenomen in het ontwerp-GPDO moet enerzijds de school een rol als actor binnen de wijk kunnen spelen en moet anderzijds het lokale beleid rekening houden met de nood aan schoolplaatsen.

¹⁵ De regering heeft op donderdag 16 januari 2014 besloten om een 'schoolfacilitator' aan te stellen, die de procedures voor het starten van een school moet opvolgen en faciliteren, door de diverse bevoegde autoriteiten en diensten te coördineren (inrichtende machten, lokale overheid, gewestelijke diensten voor stedenbouw, Dienst voor Brandbestrijding en Dringende Medische Hulp (DBDMH)...). De organisatie van overleg over het creëren van schoolplaatsen, door renovatie of nieuwbouw, betekent een onmiddellijke toegang tot de gewestelijke gegevens die het ATO op territoriale wijze heeft verzameld en geanalyseerd en die bij het ATO zullen worden gecentraliseerd.

¹⁶ We kunnen een 'onderwijsgebied' definiëren als een geografische ruimte die wordt gedefinieerd op basis van de leerlingstromen tussen scholen. Die stromen laten zien binnen welke straal de scholen hun leerlingen rekruteren en meer in het bijzonder binnen welke zones die onderling verbonden zijn door de vrijwillige of gedwongen (door het overstappen naar een andere richting, van school gestuurd worden...) mobiliteit van de leerlingen. Bron: Bernard Delvaux, 'Les bassins scolaires: un outil pour une école plus égalitaire et plus efficace?', zaterdag 25 november 2006, FUNDP, Namen.

Dit kan alleen gerealiseerd worden als de institutionele verschillen overbrugd worden en als de actoren van de stadsontwikkeling betrokken worden.

Enkele voorstellen om dit te bereiken:

- > creëren van een ruwe infrastructuur binnen de nieuwe projecten van CityDev en de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM) en de planning van voorzieningen overleggen met de inrichtende machten (van de gemeenschappen en andere netten);
- > invoering van nieuwe schoolconcepten zoals de Brede School, die creatiever zijn, flexibelere uren hebben en hun voorzieningen delen (waardoor de kosten voor de infrastructuur kunnen dalen);
- > creëren van schoolvoorzieningen via financiering uit de stedenbouwkundige lasten;
- > lancering van publiek-private samenwerkingen (PPS) volgens het model van de 'Scholen van Morgen', dat bestaat in het Vlaams Gewest;
- > ...

Tot slot: de onderwijsinfrastructuur biedt op zich alleen geen oplossing voor de inrichtende machten, de leerlingen, de leerkrachten... : er moet worden gewerkt aan de kwaliteit van de wijk om territoriale discriminatie uit te roeien en om een grotere mix te krijgen in de scholen. Ook de pedagogische aspecten van de scholen moeten aangepakt worden, zodat elke leerling toegang krijgt tot kwaliteitsvol onderwijs, ongeacht de wijk waar hij of zij vandaan komt.

WWW.ADT-ATO.BE